

Adrian Marino, *The life of a Single Man* or on the Meaning of Ideological Autobiography

Adrian Marino, *Viața unui om singur* sau despre sensul autobiografiei ideologice

Florina ILIS

Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca

E-mail: ilisf@hotmail.com

Abstract

*The present study tries to analyse *The life of a single man* by Adrian Marino from the perspective of the autobiographical genre. However, a close reading of the text's Foreword reveals certain poetic and stylistic features which render difficult the assignment of genre. Starting from some of the suggestions Philippe Lejeune provides in his *Autobiographical Pact*, we tried to clear up these aspects through an interpretive reading of the authorial intentions Adrian Marino himself had hinted at in the beginning of the text. Determining the distinct positions of the author, the narrator and the character as related to the events narrated also provides challenging hypotheses in order to define Adrian Marino's text. Last but not least, we intend to dwell upon the ideological type of the autobiography, which explains the peculiar nature of the text.¹*

Rezumat

*Acest studiu urmărește analiza *Vieții unui om singur* de Adrian Marino din perspectiva genului autobiografiei. Lectura atentă a Preambulului textului revelează, însă, anumite aspecte poetice și stilistice care fac încadarea de gen dificilă. Pornind de la sugestiile lui Philippe Lejeune din *Pactul autobiografic* am încercat să clarificăm aceste aspecte printr-o lectură interpretativă a intențiilor auctoriale ale lui Adrian Marino precizate încă din debutul textului. Stabilirea pozițiilor autorului, naratorului și personajului în raport cu evenimentele narate prezintă de asemenea interesante sugestii de definire a textului lui Adrian Marino. Un alt aspect revelat va fi și acela al caracterului ideologic al autobiografie care conferă acestui text o specificitate aparte.*

Keywords: autobiography, author, narrator, character

Cuvinte-cheie: autobiografie, autor, narator, personaj

Personalitatea culturală a lui Adrian Marino, partea vizibilă a unui aisberg învăluit în ceață, poate fi cunoscută parcurgându-i întreaga opera critică, o operă laborioasă, care a evoluat în paralel cu cultura română din ultimele decenii. În tot ceea ce a scris, Adrian Marino s-a identificat cu viziunea, cu ideile și cu concepțiile sale, bine articulate și perfect armonizate în proiectele culturale pe care le-a demarat de-a lungul anilor. Dacă ideocriticul Adrian Marino s-a aflat mereu în prim-planul cercetărilor sale, argumentând sau combătând, omul Adrian Marino a preferat să se camufleze în spatele cărților pe care le-a conceput. Pe de altă parte, însă, fiecare idee din scrierile sale, de la cele mai comune până la cele care i-au consolidat imaginea de critic de idei, a fost trăită autentic și asumată interior cu toată responsabilitatea. Poate că unul dintre cele mai precise portrete și-l face Marino însuși: „Nu sunt decât un critic de idei literare (categorie încă neratificată), pe care – în cazul meu – aș asimila-o unei formule predominant *ideologice*. Cred că pot afirma că sunt un mic *ideolog*, speță de teoretician situată între filozoful profesionist, riguros și eseistul literar, spontan și improvizat. Prototipul ar fi ideologul cu perucă al secolului al XVIII-lea, cu care-mi pare

¹ Cercetare realizată în cadrul grantului ID 2444 CNCSIS PN II Idei cu titlul *Viața, opera și activitatea lui Adrian Marino*.

a surprinde anumite afinități.” [1] Citind aceste declarații, remarcăm finețea lucidității cu care se cunoștea pe sine, dar și o ușoară autoironie la care apela adeseori pentru a se feri de iluzii. Ideologul cu perucă al secolului al XVIII-lea reprezintă o imagine foarte potrivită a personalității sale: voltairian în spirit, raționalist în gândire, sceptic în raporturile cu oamenii, liber-cugetător și solitar.

Viața unui om singur reprezintă autobiografia lui Adrian Marino, un text surprinzător în care, încă din *Preambul*, autorul pare să ne avertizeze că ideologul din studiile de analiză critică sau ideologică a decis să-și părăsească rolul și, retrăgându-se în singurătatea biroului său, să-și permită luxul de a-și da jos peruca și de a se privi cu luciditate în oglinda timpului. Ajuns la vârsta de 78 de ani, atunci când definitivează *Viața unui om singur*, Adrian Marino încearcă ceea ce n-a făcut niciodată, și anume să iasă la lumină, să clarifice și să se clarifice în fața posterității.

Viața unui om singur nu lasă nici un semn de îndoială asupra problemelor pe care le ridică în general orice narațiune de tip autodiegetic. Chiar dacă numele naratorului nu apare explicit în text, titlul narațiunii, precum și absența oricăror informații suplimentare, presupun în mod implicit existența unui „pact autobiografic” care ne îndreptățește să considerăm că naratorul și eu-ul povestirii sunt unul și aceeași persoană: Adrian Marino. Autorul acesteia nu numai că este un nume cunoscut și reprezentativ pentru istoria literară românească din ultimele decenii, dar, în textul pe care îl scrie, își propune încă din *Preambul* o serie de obiective care îndreptățesc integrarea narațiunii ca aparținând categoriei autobiografice. Un tip de autobiografie specială, după cum își dorește să ne convingă autorul acesteia.

Există cel puțin două versiuni diferite ale textului. O primă versiune a acestuia a fost redactată între 6 februarie și 13 septembrie 1993. Marino revine asupra acesteia imediat ce a definitivat volumul trei din *Biografia ideii de literatură*, după cum mărturisește el însuși: „Am încheiat de curând volumul 3 din *Biografia ideii de literatură* cu destulă dificultate. Am simțit deci nevoia unei destinderi, pauze și schimbări de regim. Al unui alt gen de preocupări intelectuale, în orice caz. Un proiect care s-a cristalizat în ultimii ani, interval în care s-a adunat o serie întreagă de note și „fișe”. Încerc deci să scriu un anume tip de autobiografie predominant intelectuală, morală și ideologică, însoțită pas cu pas de un examen destul de riguros și deloc indulgent al întregii mele existențe.” [2]. Cea de-a doua versiune (cea care constituie corpul de bază al autobiografiei publicate în 2010) a fost rescrisă în urma unei relecturi critice care, inevitabil, dată fiind distanța în timp, a condus și la o schimbare de ton și stil. Autorul nu a fost mulțumit cu prima versiune a autobiografiei sale deoarece o considera prea *subiectivă* în raport cu intenția și obiectivele sale : „Am ezitat mult, foarte mult, să reiau și să refac textul anterior al acestei *Vieți* [...]. Am recitit textul anterior cu un sentiment de constrângere și insatisfacție. Nu numai că nu mă mai exprima cu fidelitate dar mi s-a părut și prost scris. Prea explicativ și descriptiv, prea insistent și anecdotic, prea redundant și, mai ales, prost organizat. Prea dilatat, de redus la esențial. Un „document”, în felul său. Dar plin de sincerități și naivități, adesea penibile, extrem de confesiv și resentimentar. Faptul de a fi, în definitiv, „autentic” nu mă consolează. Am decis deci să renunț la această primă versiune și să rescriu întreaga „poveste”. Pe noi baze, mai clarificate, organizate și sedimentate. Rețin doar „concluziile” finale, cât mai concentrat posibil.” [3]. Se poate reține din aceste mărturisiri preliminare că una dintre cele mai importante modificări pe care avea s-o realizeze prin rescrierea textului o reprezintă reorganizarea „memoriilor” în vederea obținerii efectului de *obiectivizare*.

Urmând schema de interpretare propusă de Philippe Lejeune, încadrarea de gen a volumului *Viața unui om singur* prezintă unele ambiguități și ezitări de natură teoretică, care pun în dificultate pe orice cititor. Din perspectiva definiției propuse de Lejeune - autobiografia este o „povestire retrospectivă în proză, pe care o persoană reală o face despre propria existență, atunci când pune accent pe viața sa individuală, îndeosebi pe istoria personalității sale” [4] - , la o primă analiză a discursului lui Adrian Marino, se poate constata apartenența volumului la ceea ce criticul francez numește „autobiografie”, gen care se diferențiază prin trăsături distincte de celelalte discursuri de tip autodiegetic (memorii, biografie, roman personal, poem autobiografic, jurnal intim, autoportret sau eseu). Pe de altă parte, însă, estomparea dimensiunii temporale aproape până la anihilarea caracterului „retrospectiv” al autobiografiei, făcând ca, printr-o suspendare temporală interioară,

prin retrăire și judecată, trecutul celor relatate să devină contemporan cu timpul povestirii se creează senzația că cititorul devine nu numai martor direct al celor relatate, ci, dintr-un martor pasiv, se transformă într-unul activ, autorul cerându-i parcă, în mod imperativ, să se decidă în adoptarea unei viziuni și să-și afirme poziția în raport cu „adevărul” confesiunii. Rezultă, astfel, o combinație interesantă dintre autobiografie (dar căreia îi lipsește, în sensul definit de Lejeune, aportul stilistic literar) și un soi de depoziție directă (care nu respectă totuși perspectiva retrospectivă a povestirii). Departate însă de a reprezenta o „încrucișare” inabilă de calități și trăsături generice, *Viața unui om singur* reflectă, dincolo de toate aceste aspecte de gen, imaginea unui intelectual român, obligat să trăiască sub vremi, dar care nu și-a uitat, în ciuda dificultăților, menirea sa esențială, aceea de a spune adevărul, chiar dacă acest lucru înseamnă a începe, în primul rând, cu sine.

Dorința de a spune adevărul adaugă o nuanță în plus caracterului autobiografiei care se dorește, dincolo de o „poveste” propriu-zisă a unei vieți, un adevărat *document* de epocă, o *mărturie*. Pe de altă parte, conștient că spunerea adevărului îl duce la *izolare*, Adrian Marino nu evită să accepte condiția singurătății asumate încă din titlu. Interesantă este maniera în care se realizează întreg raționamentul autorului care pendulează și, în același timp, oscilează între două planuri: planul subiectiv-afectiv (singurătate și confesiune) și planul obiectiv - rațional (document și mărturie). Evident, această oscilație face parte și dintr-un proiect strategic mai amplu, acela de a capta, atrage și, de ce nu?, a câștiga simpatia cititorului a cărei identitate îi rămâne autorului necunoscută. Marino nu este, însă, un seducător. Dorința sa de a seduce cititorul are o finalitate concretă, aceea de transmite ceva, de a învăța, de a educa în maniera pedagogică iluministă: „Mai întâi, definiția „exactă” a singurătății mele, pe care am resimțit-o mereu, este de un tip special. Fug de orice dramatizare și consolare sentimentală. Nu este vorba, în esență, nici de carența afectivității familiale sau nefamiliale, nici de lipsa solidarității sociale, deși – într-un fel sau altul – singurătatea mea s-a răsfânt, adesea dureros, și peste aceste planuri. Ceea ce m-a lovit, nu o dată, uneori până la exasperare, a fost mai ales lipsa de comunicare. Evident, mare parte din vină îmi aparține. Dar, în același timp, nu puteam să nu observ că lipsa de dialog și comunicare avea și cauze obiective, esențiale, inevitabile, profunde. Toate foarte grave.” [5]

Concluzia este una fără echivoc. Autorul recunoaște că, timp de șase decenii, cât a activat pe scena culturală românească, s-a simțit singur fiindcă a gândit *altfel* decât ceilalți: „În câteva cuvinte: de șase decenii, cel puțin, gândesc mereu *altfel*, aproape în toate domeniile. Scara mea de valori, începând cu valorile culturale și ideologice, este net deosebită de a mediilor sociale și culturale pe care le-am străbătut, obligat sau nu. Iar o astfel de singurătate – care nu este nici sentimentală, nici socială – este greu de suportat. O suferință abstractă, rece. O revoltă permanentă și fără soluție. Mai întotdeauna inexprimabilă și incomunicabilă.” [6] Și totuși, este convins că, tocmai prin faptul de a gândi diferit și prin asumarea singularității, poate dobândi cu adevărat libertatea de a-și exprima cu direct gândurile, ceea ce îi produce satisfacția de a considera *Viața unui om singur* cea mai *liberă, personală și independentă* carte pe care a scris-o vreodată. *Viața unui om singur* nu face parte din nici un proiect cultural de anvergură. Autorul ei o consideră o carte „liberă” deoarece nu va fi rezultatul nici unei constrângeri publicistice. Cu toate că este o carte „liberă”, autorul recunoaște că nu simte nici o plăcere scriind-o, dimpotrivă, insistă asupra faptului că rememorarea propriei sale vieți nu-i produce nici o satisfacție. Această afirmație are rolul de a induce o anumită stare de așteptare, pregătindu-l pe cititor, dar și avertizându-l, în același timp, că textul pe care îl are înaintea nu reprezintă tocmai ceea ce se numește o lectură de „plăcere”.

Termenul *singurătate* va juca un rol însemnat în argumentațiile lui Adrian Marino, în jurul acestuia construindu-se întreg sistemul de relații dezvoltat în interiorului și în afara textului prin *pactul autobiografic*. În fond, cuvântul „singur” apare chiar din titlu, un motiv în plus pentru cititor de a fi atent la maniera în care Marino își dezvăluie și își precizează intențiile. Indicând-o încă din titlu și revenind de câteva ori asupra ei în momentele cheie din *Preambul, singurătatea* dobândește un statut privilegiat, devenind ea însăși un personaj însemnat al narațiunii. Dacă *naratorul* este identic cu *autorul*, atunci personajul principal al textului devine *singurătatea*, adică un eu profund, lucid, ascuns privirilor contemporanilor cu care autorul Marino și-a încrucișat destinul. Nici

identitatea dintre *narator* și *autor* nu este întotdeauna perfectă, deoarece la nivelul stilului, precum și în funcție de depărtarea sau de apropierea de lucrul confesat, *autorul* păstrează cu greu tonul adecvat, specific unei narațiuni memorialistice, permițându-și să intervină în confesiune și să judece din perspectiva prezentului, distanțându-se de narator, mult mai liber să se miște în spațiul memorării decât autorul.

Astfel, Adrian Marino ni se prezintă nu printr-o singură conștiință care își clarifică trecutul din perspectiva prezentului, ci prin două persoane diferite, una care vorbește din prezent despre trecut și, cealaltă care, din prezent, se adresează viitorului sau posterității indicându-i cititorului maniera în care autorul însuși judecă ceea ce naratorul ne relatează. Astfel, pornind de la distincțiile lui Lejeune între *biografie* și *autobiografie* am putea spune că Marino reușește să realizeze în unul și același text o autobiografie (*Naratorul îi este Personajului ceea ce Autorul îi este Modelului*), precum și propria sa biografie (*Autorul este sau nu este Naratorul; Personajul seamănă cu Modelul*) [7]. Astfel în *Viața unui om singur*, dacă autorul este Adrian Marino, iar naratorul este un Adrian Marino mai mobil, personajul este Adrian Marino la diferite vârste și cu diferite umori, în timp ce modelul devine *singurătatea*, ea însăși personaj și instanță. Între autorul Adrian Marino și naratorul Adrian Marino se stabilește un raport de *identitate* și de *asemănare* în funcție de poziționarea acestuia în jocul de *identitate* (relație implicită în biografie) și de *asemănare* cu modelul (caracteristic pentru autobiografie).

Marino cunoaște perfect distincția dintre o *biografie* și o *autobiografie*. O coincidență, poate nu întâmplătoare, a făcut ca prima carte de debut a acestuia să fie biografia lui Macedonski și, la o distanță de mai bine de patru decenii, ultima sa carte, postumă, să fie o autobiografie. Biografia pe care o scrie despre Macedonski este una critică, bine documentată, o biografie care nu face nici o concesie speculațiilor sau interpretărilor spumoase, de natură eseistică. Pornind de la studiul operei lui Macedonski și de la analiza documentelor de arhivă, Marino reconstituie un fel de „portret moral” al scriitorului. Ceea ce și-a propus în autobiografia sa, realizarea unei *fișe analitice de portret moral* – „Nimic mai mult decât o fișă analitică de portret moral..... De transformare a vieții interioare subiective, pretențios spus, în obiect de cunoaștere obiectivă” [8] - , nu pare să fie foarte departe de intenția declarată din biografia pe care i-o dedică lui Macedonski. Dacă, în postura de biograf, Marino a păstrat cu tot pitorescul „personajului” său, o anumită distanță critică, chiar dacă, uneori, binevoitoare și înțelegătoare asupra obiectului său de analiză (poetul Macedonski), trecând pe poziția de „autobiograf”, memorialistul se străduiește să păstreze aceeași distanță față de personajul său (Marino) fără să-l româneze. Dimpotrivă, am putea spune că, în cazul lui Macedonski, Marino a dovedit mai multă înțelegere în raport cu maniera tăioasă, lipsită de romanțozități cu care s-a judecat pe sine. De aici, necesitatea de a păstra un ton neutru, just, lipsit de echivoci: „Intervin și dificultăți de ordin tehnic, specific memorialistice. A păstra pas cu pas, un ton egal, „just”, permanent constant, se dovedește aproape imposibil.” [9]

Pornind de la tipurile de biografii pe care le distinge François Dosse în *Le pari biographique*, putem spune că, din punctul de vedere al genului biografic, textul lui Marino, atunci când acceptă jocurile narrative ale *pariului biografic*, se constituie ca un amestec al tehnicilor narrative ale biografiei *modale* (caracteristică ultimelor două secole) și cele ale modelului de biografie *hermeneutică* (care se manifestă începând cu anii 1980) [10]. Acest amestec presupune, pe de-o parte, *generalizarea*, din punct de vedere istoric, a personajului în raport cu colectivitatea căreia îi aparține și, pe de altă parte, *individualizarea* sau prezentarea personajului ca un om obișnuit, subiectul uman devenind centrul tuturor proiecțiilor și reflecțiilor naratorului. Marino se vede pe sine, atât ca un personaj reprezentativ pentru o epocă pe care o judecă din perspectiva prezentului, cât și ca un intelectual care s-a găsit în contratimp cu epoca și cu semenii, de unde, inevitabil, o viață plină de singurătate și de suferințe sufletești.

Intenția pedagogică rămâne totuși o constantă a acestor memorii pe care le dorește mai mult decât o simplă relatare a vieții sale, considerându-le o etapă înspre o posibilă cunoaștere, una de tip superior. Pe de altă parte, este conștient că întreg demersul său ar putea cădea în gol deoarece poziția din care Marino încearcă să dea lecții celor ce-l vor citi în viitor nu-l poate face nicidecum

simpatic: „Scriu deci această *Viață* ... într-o deplină libertate de spirit. Cartea cea mai liberă, personală și independentă a vieții mele. Cu atât mai mult cu cât încerc și sentimentul unei gratuități totale, fără nici un fel de constrângeri, obligații sau calcule publicistice. Știu bine că totul cade deocamdată în gol.” [11] Cu această afirmație, statutul pe care-l acordă singurătății sale se extinde, dobândind o notă în plus, aceea că singurătatea sa se datorează și unui decalaj de gândire în raport cu contemporanii săi.

Perspectiva față de trecut, încearcă Marino să ne convingă, este aceea a unui om de cultură ajuns în acea perioadă a vieții sale în care, detașat față de evenimentele trecutului, își poate permite să privească înapoi cu luciditate și cu „deplină libertate”. Această perspectivă, a unui prezent care privește cu detașare în trecut trebuie înțeleasă în raport cu două nivele de enunțare cărora le corespund două nivele complementare de receptare, cel dintâi, de suprafață, presupunând un caracter ideologic, politic (situația politică din perioada comunistă) și cel de-al doilea, mai nuanțat, care ține de latura personală, subiectivă a unei psihologii care își recunoaște diferența față de ceilalți. Pe de altă parte, deși conștient că orice autobiografie presupune și o notă semnificativă de subiectivitate, Marino se disociază de orice caracter confesional, liric sau chiar „literar” al textului său. Preferă să sacrifice stilul în favoarea spunerii „adevărului”. Conștient totuși că, în felul acesta, poate crea confuzii în ceea ce privește statutul generic al textului său, fără să renunțe totuși la persoana întâi, Marino își propune să demareze un proces de *obiectivizare*, de dedublare a propriei personalități și, în raport cu sine, să acorde prioritate eului obiectiv (în detrimentul celui subiectiv) și care, cu luciditate, să înregistreze și să redea „viața” ca pe *document* al unei epoci: „Mai precizez cu toată claritatea – și chiar cu o anume voluptate – că intențiile mele nu sunt câtuși de puțin „literare”. La acest capitol sunt chiar polemic. Refuz categoric orice „literatură” și „eroizare”. Orice falsificare, minciună și ipocrizie confesională, orice „estetizare” și înfrumusețare. Orice exhibiționism confesiv imediat. Într-un sens, am ajuns chiar la o anume saturație a confesiunii și justificării. Am făcut, dacă se poate spune astfel, un adevărat „complex al confesiunii” [12].

Intuind posibilele obiecții ale cititorului, Marino se întreabă: *Totuși, atunci, de ce această Viață?* Răspunsul său nu lasă nici o urmă de îndoială: pentru *valoarea sa strict documentară*. Pentru ca imediat Marino să „explice” această pretenție de document printr-o cunoscută manie a sa, aceea de a fi instinctual aplecat înspre tot ceea ce presupune știința arhivisticii: a colecționa, a arhiva, a conserva și a rezuma: „Un obscur instinct, să-i spun „arhivistic”, dominant, chiar invincibil, cel mai puternic dintre toate, mă face să sintetizez și să recapitulez, să „stocchez”, să tezaurizez și mai ales să „construiesc” un text care, mai mult sau mai puțin întâmplător, rezumă întreaga mea existență. Actor și spectator, în același timp, intervine, probabil, și o anume reacție defensivă: de conservare, reconstituire și recapitulare finală.” [13] Deși știe totuși foarte bine că memoria nu funcționează în această manieră și că mintea omenească nu înregistrează evenimentele din trecut ca și cum ar umple un sertar de fișe, Marino ignoră pentru moment acest aspect „întâmplător” sau „subiectiv” al memoriei, preferând, pentru a convinge, să deturneze deocamdată atenția cititorului înspre o altă direcție. Disociază în cele ce urmează evenimentele trăite în două tipuri, evenimente personale și evenimente ale epocii. Este convins că efortul de a memoriza și de a organiza evenimentele nu este unul ușor. Și, mai departe, punând în balanță planul intim cu cel social, își urmează argumentația stabilind că evenimentele vieții personale nu sunt interesante și că nu au valoare pentru nimeni în afară de el însuși. Pe de altă parte, evenimentele trăite în plan social sau cultural, cele determinate de mersul epocii, pot dobândi o valoare importantă, având o semnificație majoră în contextul perioadelor istorice pe care le-a traversat: „Viața mea personală și mai ales sentimentală nu este interesantă. De altfel, ea îmi aparține și nu dau voie nimănui, sub nici un motiv, să intre cu picioarele în ea... Dar viața mea intelectuală, culturală și ideologică, intimă, dar și exterioară și publică, desfășurată pe o durată atât de lungă, sub diferite regimuri autoritare și totalitare, are – aș îndrăzni să spun – un anumit conținut, sens și densitate. ... cam câte autobiografiile culturale și ideologice de acest tip există în literatura română? Un gen care, de fapt, nici nu există. .... Un examen riguros de conștiință al unui intelectual român... ” [14]

Interesantă este maniera retoric-interogativă în care Marino introduce un gen nou pe care îl inventează așa cum, în trecut, inventase un nou gen de critică. Numește noul tip de autobiografie „autobiografie culturală și ideologică.” Evident, în concepția lui Adrian Marino caracterul cultural și ideologic al autobiografiei e dat de atitudinea reflexivă, obiectivă asupra epocii și evenimentelor pe care le-a trăit. Invocând acest caracter de obiectivitate maximă ne putem întreba de ce Marino a preferat totuși să realizeze o narațiune la persoana întâi de vreme ce putea opta pentru o narațiune care să descrie lumea așa cum a trăit-o, estompând până la dispariție prezența naratorului și a autorului în text. Dimpotrivă, textul său exhibă o astfel de prezență. Explicația ne este dată tot de Adrian Marino care departe de a lăsa totul la voia întâmplării re-introduce în demonstrație exact acea instanță pe care s-a străduit s-o îndepărteze, dar numai ca să o re-aducă în prim-plan dintr-o nouă postură, respectiv aceea a personajului. *Asemănarea* cu personajul nu funcționează însă la nivelul așteptat, adică o asemănare între eul enunțului și cel al enunțării, ci la nivelul enunțării între cel care povestește și epoca pe care o descrie. Asemănarea se face prin faptul că atât Marino, cât și cultura română sunt convocați în fața unei instanțe unice care urmează să judece procesul aflat în curs de desfășurare. Cultura și civilizația românească dintre anii 1920-2000, reprezentate de *martorul* Adrian Marino, apar în fața unei instanțe (deocamdată nenumite) care va judeca și va aprecia riscurile pe care și le asumă martorul în vederea spunerii adevărului, oricât de dureros ar fi acesta: „„Procesul” vieții mele este, din această cauză, și procesul culturii și civilizației române, între anii 1920 și 2000, repere nu chiar convenționale” [15].

Și totuși, în ciuda acestui proces în care rolurile se schimbă în funcție de cine acuză sau apără, Adrian Marino invocă o nouă distanță între el și mediul românesc față de care s-a simțit străin și pe care, în virtutea acestei *neasemănări*, își poate permite să-l judece fără clemență: „Total neadaptat mediului românesc, de toate categoriile, îmi îngădui să-l evaluez fără nici o clemență și complezență. Din care cauză, reacțiile mele au – sau, cel puțin, și-ar dori să aibă – și o anume semnificație „simbolică”. N-a fost deloc simplu să trăiești și chiar să produci câte ceva, pe plan cultural, timp de cinci decenii de sinistre dictaturi totalitare, în condiții extrem de dificile.” [16]

Un alt caracter pe care Marino îl dă acestui text este unul testamentar. Autorul acestei autobiografii a scris totul având foarte limpede în minte decizia ca textul său să fie publicat postum. Această opțiune are pentru Marino un singur înțeles, îl eliberează, psihologic vorbind, de povara că n-ar putea declara *întreg* adevărul. Opțiunea pentru publicarea postumă a textului îndreptățește opinia că autorul acestuia preferă, în ciuda faptului că s-a citat și pe sine în fața instanței, rolul de judecător. Această opinie nu este, însă, decât pe jumătate adevărată. Astfel, un alt fapt care surprinde, mai ales în cazul unei instanțe care judecă fără clemență, este o anumită strădanie a memorialistului de a se face înțeles și compătimit prin mărturisiri sincere și naive de tipul *sunt un om fără amintiri frumoase*. Absența amintirilor frumoase, recunoașterea greutății cu care își rememorează trecutul, precum și proclamarea singurătății individuale, atrag atenția cititorului asupra faptului că autorul memoriilor n-a făcut decât să adune de-a lungul celor șase decenii *povestite* o serie de *suferințe* pe care, lucid, le identifică fără rezerve. Evident, în plan sufletesc, un om carea a adunat atâtea suferințe nu poate decât să atragă o oarecare afecțiune. Și totuși, regretându-și parcă nevoia de simpatie, Marino intervine calm, spulberând orice posibil sentiment din partea cititorului, orientându-l din nou înspre zona lucidității obiective pe care Marino o stăpânește la perfecție. Iar atunci când vorbește de dualitatea sa, Marino preferă să se raporteze la două planuri de gândire (idealism/realism) și să ignore, cu bună știință, planul afectiv: „Cred că cel mai grav defect personal este dualitatea fundamentală, pe care n-am reușit niciodată s-o reduc la unitate: un idealism abstract radical, dublat de realismul și spiritul critic cel mai rece și brutal.” [17]

O altă distanță pe care și-o ia Marino este față de orice reacție din partea celor care ar putea invoca clemență în spiritul doctrinei creștine a iertării. Din poziția sa de judecător și martor, proclamă cu nonșalanță valoarea și chiar necesitatea resentimentului, anticipând parcă toate reacțiile postume la acest text: „A ierta oricând, orice și pe oricine este și o imposibilitate și o imensă nedreptate. Și, într-un fel, și o rupere gravă a echilibrului cosmic etc. Din care cauză nu pot asimila doctrina creștină a iertării.” [18]

În această afirmație, spiritul voltairean, autorul cu perucă, își face din nou intrarea în scenă. A-l proclama pe autorul acestor afirmații ațeu nu ar reprezenta o greșeală din punctul de vedere al unei concluzii aproape evidente. Pe de altă parte, nu putem să nu remarcăm că recunoașterea și asumarea unei singurătăți, când orgolioase, când dureroase, conferă întregii existențe a lui Adrian Marino un caracter singular și exemplar care a făcut din condiția umană un proces lucid de interogație: „Singurătatea mea nu e deci o poză, ci o realitate vie, trăită, autentică și bine motivată.” [19] Marino redefiniște ceea ce a numit *singurătate*, adăugând o nouă dimensiune conjuncturii istorice care l-a făcut să opteze pentru singurătate până într-acolo încât să fie considerat un ins ne-social, și anume dimensiunea valorică, de verdict.

În finalul autobiografiei, în capitolul *Câteva concluzii*, Marino revine asupra singurătății invocându-i pe acei prieteni cu care și-a găsit totuși afinități de gândire, dar și pe cei pe care, mai tineri, i-a remarcat prin activitatea lor. A rămas un izolat fiindcă puțini au fost cei care au trecut probele prieteniei sale. Nota de orgoliu în care își încheie autobiografia conferă personalității sale acea tușă pe care s-a străduit oarecum pe întreg parcursul autobiografiei s-o inhibe, respectiv caracterul de omenesc.

Și totuși, dincolo de acest orgoliu, care devine cu atât mai impresionant cu cât vrea să ascundă orice slăbiciune omenească, se întrevede *viața unui om singur*, izolat pe o insulă pustie. Astfel, de ce și-ar mai considera Marino propriul său text ca pe o „bouteille à la mer postumă”, dacă nu și-ar dori, inconștient, *să fie salvat* de singurătate?

References

1. Adrian Marino, *Carnete europene. „Însemnare a călătoriei mele făcută în anii 1969-1975”*. Ediția a II-a, București, Editura Noul Orfeu, 2003, p. 29.
2. Adrian Marino, *Preambul (manuscris) Fond A.M. BCU „Lucian Blaga” Cluj-Napoca*, , p.1
3. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, Iași, Polirom, p. 7
4. Philippe Lejeune, *Pactul autobiografic*, București, Edit. Univers, p. 12.
5. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, p. 7.
6. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, p. 8
7. Philippe Lejeune, *Pactul autobiografic*, București, Edit. Univers, p. 42.
8. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, p. 16.
9. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, p. 9.
10. François Dosse, *Le pari biographique, Ecrire une vie*, Paris, La Découverte, 2005.
11. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, p. 10.
12. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, p. 10.
13. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, p. 11.
14. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, p. 11.
15. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, p. 11.
16. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, p. 11.
17. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, p. 14.
18. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, p. 17.
19. Adrian Marino, *Viața unui om singur*, p. 20.

